

πολιτικῶν φροντίδων καὶ εὐθυνῶν, δὲν παρημέλησε τὴν θεραπείαν τοῦ πνεύματος.

Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεώς του, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς φιλικὴν πρὸς ἡμᾶς προσφορὰν, καρπούς τινας τῶν προσφάτων ἐπιστημονικῶν του ἐνασχολήσεων.

Οὕτω θὰ μᾶς ὁμιλήσῃ σήμερον ἐπὶ θέματος τῆς ἐιδικότητός του: Τὰ ἀρχαῖα βασίλεια τῆς Κύπρου καὶ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος.

*

Μετὰ τὴν ὡς ἄνω προσφώνησιν τοῦ Προέδρου κ. Κωνστ. Τσιάτσου, ὁ Κύριος Ὑπουργός, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, ὠμίλησεν ὡς κατωτέρω.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ Κ. ΚΩΝΣΤ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ

Δὲν πρόκειται διὰ τῆς παρουσίας ὁμιλίας μου νὰ προβῶ εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνακοίνωσιν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τούτῳ ἐπιστημονικῷ καὶ πνευματικῷ ἰδρύματι τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπλῶς ἐξ ἀφορμῆς τῆς εὐγενοῦς προσκλήσεως, ἣτις ἀπηυθύνθη πρὸς ἐμέ, ὅπως παραστῶ εἰς τὴν σημερινὴν ἐν αὐτῷ συγκέντρωσιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Ἀθήναις συντόμου παραμονῆς μου, θὰ ἐπιχειρήσω, ὅπως ἔλθω δι' ὀλίγων εἰς πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ σοφὰ μέλη τῆς περιπύστου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἣτις πρὸ ἐτῶν ἔκαμην εἰς ἐμέ τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ συγκαταλέγωμαι μεταξὺ αὐτῶν ὡς ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Πολὺν λυποῦμαι, διότι ἡ ἐν Κύπρῳ συνεχῆς ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς μου ταύτης ἀπασχόλησις δὲν μοι ἐπέτρεψε μέχρι σήμερον ὅπως ἐπιτελέσω τὸ χρέος πρὸς τὸ οὕτω τιμῆσάν με ἀνώτατον τοῦτο ἐπιστημονικὸν καὶ πνευματικὸν ἴδρυμα τῆς χώρας.

Εὐχαριστῶ τὸν κ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Στ. Ἀλλαμανῆν, διότι μοι παρέσχε διὰ τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ προσκλήσεως τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας παρουσίας μου πρὸς μελέτην ἐκπαιδευτικῶν καὶ πολιτιστικῶν θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν Κύπρον καὶ οὕτω δύναμαι νὰ ἀπευθύνω τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ σήμερον.

Ἐξέλεξα ὡς θέμα «τὰ ἀρχαῖα βασίλεια τῆς Κύπρου καὶ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος», διότι ἐπιθυμῶ νὰ θίξω δι' αὐτοῦ ἐν ζωτικὸν σημεῖον τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ταύτης νήσου, ὅπερ ἐπιζητοῦσι προκατειλημμένοι πολιτικῶς ἢ πολιτικούς σκοποὺς ἐξυπηρετοῦντες πολιτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες, ἵνα χρησιμοποιήσωσι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπαραδέκτων κατ' αὐτῆς πολιτικῶν ἀξιώσεων καὶ σκοπῶν διαστρέφοντες τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ χρόνων σκιαζομένων ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν μαρτυριῶν. Ἐν ὄψει τῆς δικαιοσύνης ἀξιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἣν συμμερίζεται σύμπαν τὸ ἔθνος συμπαριστάμενον καὶ συναγωνιζόμενον εἰς ἓνα κοινὸν ἀγῶνα, ὅπως ἐπιτραπῆ καὶ εἰς τὸ τμημα τοῦτο τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ ἐν τέλει νὰ καθορίσῃ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ μέλλον, οὕτως δικαιώματος σημερον τυγχάνουσι πάντες οἱ λαοὶ τῆς ὑφ' ἡλίου, προεβλήθη καὶ πάλιν τὸ ἐναντίον πρὸς τὴν ἐπιδιώξιν ταύτην ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ Κύπρος οὐδέποτε εἰς τὴν μακρὰν αὐτῆς ἱστορίαν διετέλεσε τμημα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δὲν προτίθεμαι ἐξερχόμενος τοῦ θέματος, ὅπερ ἔχω ὀρίσει, ὅπως ἐξετάσω γενικῶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου προκειμένου περὶ πάντων τῶν χρόνων τῆς μακρᾶς ἱστορικῆς ζωῆς τῆς νήσου, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν χρόνων ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Βυζαντινῶν μέχρι τῶν νεωτέρων, διότι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καλύπτοντας περίοδον 1500 περίπου ἐτῶν, οὐδεὶς ἀντικειμενικὸς κριτῆς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅτι ἡ Κύπρος συμπεριλαμβάνετο πλήρως εἰς τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον ὡς ἰσότημον τμημα αὐτοῦ. Οὐδὲ θὰ ὀμιλήσω περὶ τῆς μετέπειτα φραγκικῆς, ἐνετικῆς, τουρκικῆς καὶ ἀγγλικῆς περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς νήσου, διότι καὶ περὶ τῶν χρόνων τούτων οὐδεμία ἀμφισβήτησις δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς λόγους, οἵτινες ἀπέσπασαν μὲν τὴν Κύπρον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἑλληνικοῦ κορμοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἠλλοίωσαν τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῆς νήσου. Θὰ ὀμιλήσω μόνον ἀναφερόμενος εἰς ἐν εἰδικὸν θέμα περὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, καθ' οὓς, ὡς γνωστόν, δὲν ὑπῆρχεν ἐνιαῖον ἑλληνικὸν κράτος καὶ συνεπῶς ἡ Κύπρος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνήκῃ εἰς μὴ ὑπάρχον ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν κράτος.

Διαπραγματεούμενος βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν τεκμηρίων καὶ ἰδίων ἐμοῦ παλαιότερων ἐπὶ τοῦ θέματος μελετῶν¹ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Κύπρου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον, ἐπιθυμῶ ἐνώπιον τῶν ἐκπροσώπων τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας, ὅπως ἀναλύσω ἐν ὀλίγοις τὴν ἐν πολιτεία ζωὴν τῶν Κυπρίων εἰς

1. Βλ. Κυπρ. Σπουδ. τόμ. Α' (1937) σελ. 61 κ.έ., αὐτόθι τόμ. Ε' (1945) σελ. 102 κ.έ., Κύπριοι Βασιλεῖς, σελ. 58 κ.έ.

τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην περίοδον τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τῆς νήσου, ὅτε αὕτη ὑφίστατο ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως τὸν ἀντίκτυπον ἐκ τῆς ἐπεκτατικῆς δράσεως πάντων τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὴν ἰσχυρῶν λαῶν καὶ ἀνατολικῶν κρατῶν. Ἐν ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θὰ πείσῃ πάντα μελετητὴν τῆς ἱστορίας τῆς περιοχῆς ταύτης ὅτι ἡ Κύπρος κειμένη εἰς τὸν μυχὸν αὐτῆς, οὕσα δ' ἐστραμμένη πρὸς ἀνατολὰς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἦτο τὸ ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὴν λαῶν εἰς χρόνους μάλιστα, καθ' οὓς ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐν γένει ἀρετῆς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, προϊόντων τούτων τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἦσαν παντελῶς ἀνύπαρκτα, ἡ δὲ ἀπολυταρχία τῶν ἡγεμόνων καὶ ἡ ὡς φυσικὴ ἀναγνωριζομένη δουλεία τῶν λαῶν ἦσαν αἱ κρατοῦσαι εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς ταύτης ἀρχαί. Παρ' ὅλον δ' ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ ζωὴ τῆς Κύπρου παρουσιάζει ἴδιον χαρακτῆρα καὶ πολιτισμὸν, ἐν τούτοις δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀπομεμονωμένη ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, πρὸς ὃν ἤρχετο εἰς ἐπαφήν, ἐμπορικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν λόγῳ τῆς γειτνιασεως αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις μιᾶς χώρας, ὡς γνωστόν, ἥτις σήμερον ἀποτελεῖ σημαίνοντα παράγοντα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν σχέσεων τῶν λαῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διάφορον ἢ σήμερον σημασίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τῶν λαῶν εἶναι συννφασμένη πρὸς τοὺς γεωπολιτικοὺς ὄρους διαβιώσεως αὐτῶν. Ἡ νεολιθικὴ περίοδος καὶ οἱ χαλκοὶ χρόνοι ἀποδεικνύουσι τοῦτο προκειμένου καὶ περὶ τῆς Κύπρου.

Ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, ὅσον καὶ ἂν αὕτη ἦτο μικρά, κυρίως διὰ τὸν ἀνάκθεον ἰσχύοντα συντηρητικὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, ἀπεμάκρυνεν ἡ ἐγκατάστασις τῶν μυκηναίων Ἑλλήνων ἐν αὐτῇ. Οὐδεὶς σήμερον δύναται σοβαρῶς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῶν μυκηναίων. Αἱ παλαιότεραι δὲ δοξασίαι τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων περὶ τῆς προηγηθείσης τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἀποικισμοῦ ἐγκαταστάσεως τῶν Φοινίκων ἐν αὐτῇ ἔχουν ἤδη καταρριφθῆ, γενικὴ δ' εἶναι ἡ ἀναγνώρισις ὅτι τῆς φοινικικῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Κύπρῳ οὐσῆς περιορισμένης καὶ δὴ δι' ἐμπορικοὺς μόνον λόγους προηγήθη αἰῶνας ἤδη ὁ ἑλληνικὸς ἐν Κυπρῷ ἀποικισμὸς, ὅστις συντελεῖται εἰς δύο κύματα ἀπὸ τῶν μέσων μέχρι τοῦ τέλους τῆς β' χιλιετηρίδος π.Χ. Αἱ πρόσφατοι ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Κιτίῳ, τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν Φοινίκων, ἀπέδειξαν πέρα πάσης ἀμφιβολίας καὶ τὴν πόλιν ταύτην ἑλληνίδα, ὡς τοιαύτην δὲ ὑφίσταμένην κατὰ τὴν β' π.Χ. χιλιετηρίδα, ἦτοι πολὺ πρὶν ἢ οἱ Φοίνικες ἔλθωσιν εἰς τὴν νήσον καὶ ἀποτελέσῃ αὕτη τὸ κέντρον τῆς δραστηριότητος τῶν

ἐπηλύδων τούτων ἐξ ἀνατολῆς οἰκιστῶν². Ἡ ἐξόρμησις αὕτη τῶν μυκηναίων Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον ὡς καὶ πρὸς δυσμὰς ἀποδεικνυομένη συνεχῶς ὡς γενομένη εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἢ ὅ,τι εἰς παλαιότερους χρόνους ἐπιστεύετο ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, τὴν πρώτην πολιτιστικὴν ἐξόρμησιν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ παγκοσμίου κλίμακος καὶ τὴν πρώτην πολιτιστικὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου ὑπ' αὐτῶν, 1200 τοῦλάχιστον ἔτη, πρὸ τοῦ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἀναλάβῃ τὸ μέγα ἔργον τῆς πολιτιστικῆς κατακτήσεως τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ Κύπρος δὲν ὑπῆρξεν ἄμοιρος τοῦ μεγάλου τούτου εὐεργετήματος, ὅπερ ἐξεχύθη διὰ τῶν μυκηναίων Ἑλλήνων εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Μεσογείου θαλάσσης³. Δι' αὐτοῦ ἡ ὅλη φυσιογνωμία τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου μεταβάλλεται καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ εἰς μέγα βάθος τίθενται τὰ θεμέλια τῆς παγκοσμιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἠδραϊώθη κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους εἰς τὸν στενὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Ἄν ὁ Ὅμηρος θεωρῆται ὁ παιδεύσας τὴν Ἑλλάδα, ὁ δημιουργήσας τὰς βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ ἰδίᾳ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, ὁ ποιητής, ἐξ οὗ ἦντλησαν μετ' ὀλίγους αἰῶνας οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ἀνεξαρτήτως θέσεως, ἦν οὗτοι ἐλάμβανον ἐνίοτε ἔναντι αὐτοῦ, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι οὗτος δὲν ἠδύνατο τοιοῦτος νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ προηγηθέντος μυκηναϊκοῦ βίου. Ὁ μυκηναϊκὸς οὗτος βίος διαδοθεὶς ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης ἐξαπλώσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ὑπῆρξεν ὁ διαμορφώσας τὴν ζωὴν καὶ τῆς νήσου ταύτης ἐπὶ νέων βάσεων, βάσεων ἑλληνικῶν, καὶ ἀπομακρύνσεως τούτων ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀνατολικῶν ἀντιλήψεων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων ὡς γειτνιαζόντων τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνεπτύσσετο, ὡς εἶπομεν προηγουμένως, αὕτη.

Δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς τὸ πολιτειακὸν σύστημα τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Κύπρῳ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν μυκηναίων ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐκ πασῶν τῶν ἐνδείξεων πειθόμεθα ὅτι τοῦτο ἦτο προσηροσμένον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ θεοκρατικὸν καὶ τὸ ἀπολυταρχικὸν σύστημα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ γνωστὴ ἀλληλογραφία τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀλασίας⁴, ἣτις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἢ ἡ

2. Κ. Νικολάου, *Κυπρ. Σπουδ.* ΚΕ' (1961) σελ. 19 κ.έ.

3. Β. Καραγεώργη, *Κυπρ. Σπουδ.* ΚΒ' (1958) σελ. 1 κ.έ., ΚΕ' (1961) σελ. 7 κ.έ.

4. Hill, *A History of Cyprus I*, σελ. 36 κ.έ., 42 καὶ ἐξ., St. Casson, *Ancient Cyprus* σελ. 110 κ.έ. καὶ περὶ τῆς πιθανῆς ἑλληνικῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος Ἀλάσια ἐπαραματεῦθη ὁ Σπ. Μαρινάτος εἰς τὴν μελέτην «Ἀλάσια - Ἀλασῆς καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς τῆς Κύπρου» ἐν *Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμ. 36* (1961) σελ. 5 κ.έ.

Κύπρος, μετά πρωτευούσης ἐν αὐτῇ τῆς προελληνικῆς Σαλαμῖνος, δεικνύει ὅτι τοιοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἐν Κύπρῳ πολιτειακὸν σύστημα, ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Ἀνατολῇ τὸ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὑπάρχον. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὸν β' αὐτῶν ἀποικισμόν ἐν αὐτῇ, τὸν ἐπακολουθήσαντα μετὰ τὴν πρώτην πρό τινων αἰώνων γενομένην περὶ τὸ 1400 π.Χ. ἐγκατάστασιν τῶν μυκηναίων ἐμπόρων ἐν τῇ νήσῳ, μεταβάλλεται καὶ τὸ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχον σύστημα τῶν μικρῶν κρατῶν μετὰ ἡγεμόνων μιᾶς πόλεως ἑνὸς κέντρου καὶ περιορισμένης ἐνδοχώρας παρουσιάζεται αἴφνης καὶ ἐν Κύπρῳ. Δὲν δυνάμεθα, εἰ μὴ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ δημιουργία ἐν Κύπρῳ πολλῶν βασιλείων, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πηγὰς κυμαίνεται μεταξὺ ἑπτὰ καὶ δέκα κατὰ διαφόρους χρόνους, ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν Κύπρῳ⁵. Ἡ πολιτειακὴ αὕτη μεταβολὴ ὑπῆρξε τὸ χαρακτηριστικώτερον στοιχεῖον τὸ ἀσκήσαν μόνιμον καὶ δὴ ἀξιόλογον ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ὅλην ζωὴν τῆς νήσου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ ἐλευθέρη ζωὴ τῶν ἐν αὐτῇ δημιουργηθέντων πολλῶν τούτων κρατῶν ὑπῆρξε μόνιμος ἢ ἂν ταῦτα ὑπέκυψαν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ πολλοὺς ἐξ Ἀνατολῆς κατακτητὰς.

Ἡ μελέτη τῆς πολιτειακῆς συνθέσεως τῶν κυπριακῶν τούτων κρατῶν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν μυκηναϊκὴν καὶ γενικώτερον τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν τοῦ τέλους τῆς β' καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς α' χιλιετηρίδος π.Χ. ὀδηγεῖ εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπωνται παντελῶς αἱ ἐν Ἀνατολῇ ὑπάρχουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀπολυταρχικῆς θέσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ βασιλέως, τὰ κυπριακὰ βασίλεια διαμορφοῦνται κατὰ πρότυπον τῶν κρατῶν τῶν σκηπτούχων βασιλείων τοῦ Ὀμήρου τῶν ἀντλούντων ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν θεσμίων. Σπουδαιότητος σημασίας ἐν προκειμένῳ εἶναι αἱ πρόσφατοι ἀνακαλύψεις αἱ γενόμεναι διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν Σαλαμῖνι τῶν διεξαχθεισῶν ὑπὸ τοῦ διενεργήσαντος ταύτας διευθυντοῦ τῶν ἀρχαιοτήτων Κύπρου κ. Βάσου Καραγεώργη, δι' ὧν βεβαιοῦται ἡ διάδοσις τῶν ὀμηρικῶν, ἴσως ἐχόντων μυκηναϊκὴν προέλευσιν, ἐθίμων ἐν Κύπρῳ⁶. Εἶναι ταῦτα τὰ ἔθιμα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ταφήν, ἅτινα παρουσιάζουσι καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς ὀμηρικὰς περιγραφάς. Ὁμοίως τὸ ἀργυρόηλον ξίφος τοῦ ποιητοῦ ἀνευρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας καὶ ἀποτελεῖ ἐν σημαντικώτατον εὑρημα. Παραλλήλως ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ περίφημον βασιλικὸν σκῆπτρον τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ δι' ἐμπαιστικῆς τέχνης διακεκοσμημένον, ὅπερ εἶναι μοναδικόν, ὡς γνωστόν, βασιλικὸν εὑρημα. Τοῦτο ἀπεδίδετο ἄλλοτε ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰς τὸν 7 π.Χ. αἰ., ἀλλ'

5. Stanley Casson, *Ancient Cyprus*, σελ. 144 κ.έ.

6. Β. Καραγεώργη, *Κυπρ. Σπουδ.* ΚΗ' (1964), ΚΘ' (1965) σελ. 49 κ.έ., Στασίνοσ Α' (1963) σελ. 29 κ.έ.

ἐκ πορισμάτων νέων ἀνασκαφῶν γενομένων πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ τότε ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Πορφυρίου Δικαίου, καὶ ἐκ συγκρίσεως πρὸς ἀνευρεθέντα ἀντικείμενα τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων βεβαιοῦται ὅτι πρόκειται περὶ σκήπτρου τῶν χρόνων τούτων. Ὁ γνωστός ἄγγλος συγγραφεὺς Stanley Casson ἐπέστησεν ἤδη τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς περιγραφῆς παρ' Ἀριστοφάνει ('Ορν. 508) τοῦ βασιλικῆς σκήπτρου τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Μενελάου πρὸς τὸ κυπριακὸν βασιλικὸν σκήπτρον τὸ ἐν Κουρίῳ τῆς νήσου ἀνευρεθέν⁷. Πάντα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἡ μυκηναϊκὴ παράδοσις ὑφίστατο ἐν Κύπρῳ μετὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας τῶν πόλεων, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην ἔκφανσιν ἐν τῇ νήσῳ τοῦ μυκηναϊκοῦ βίου.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κύπρου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 8 αἰ. π.Χ., εἰς ξένους κατακτητὰς ἀλληλοδιαδόχως, τοὺς Ἀσσυρίους πρῶτον, τοὺς Αἰγυπτίους ἔπειτα καὶ τοὺς Πέρσας ἐν τέλει, ὑφ' οὗς ἡ Κύπρος διετελεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5 αἰ. π.Χ., καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπικρατήσασα ἐν Ἑλλάδι κατάργησις τῆς βασιλείας δὲν ἐπέτρεψαν τὴν συνέχισιν τῆς στενῆς συνδέσεως τῆς νήσου ἀπὸ ἀπόψεως πολιτειακῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ βασιλεία μὲν συνεχίσθη, ἡ παράδοσις τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χαρακτήρα αὐτῆς μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ διατηρήθη, ἀλλ' ἡ ὑποταγὴ τῶν βασιλείων τῆς νήσου ὑπὸ ξένους κυριάρχους δημιουργεῖ νέαν κατάστασιν καὶ νέους προσανατολισμοὺς διὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς νήσου. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως νὰ τονισθῆ, εἶναι ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς πατριαρχικῆς βασιλείας τῶν ὁμηρικῶν χρόνων διατηρεῖται, ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἑλλήνων μυθικῶν ἡρώων ὡς τῶν ἰδρυτῶν τῶν πόλεων τῆς Κύπρου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν βασιλικῶν γενῶν τῆς νήσου συνεχίζεται καὶ τὸ ἔργον τῶν βασιλέων αὐτῆς, ὧν πλεῖστοι εἶναι Ἑλληνας φέροντες ἑλληνικὰ ὀνόματα, οἷον Πυλαγόρας, Ἐτέανδρος, Ὀνασαγόρας, κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁμηρικῶν καὶ τῶν μυκηναϊκῶν προτύπων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σαργονιδῶν βασιλέων Ἐσσαρχαδὸν καὶ Ἀσσουρπανιπάλ (7 αἰ. π.Χ.)⁸, εἰς οὗς ἀνήκει ὁ φέρων τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τῶν κυπριακῶν πόλεων γνωστός ἀσσυριακὸς κύλινδρος. Βεβαίως δὲν γνωρίζομεν ταῦτα ἐκ τῶν διασωθεισῶν πηγῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ὅτι κατὰ τὸν 5 αἰ. π.Χ. ἡ βασιλεία ἐν Κύπρῳ διατηρεῖ τὸν μυκηναϊκὸν καὶ ὁμηρικὸν χαρακτήρα δυνάμεθα ἄνευ ἐνδοιασμοῦ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ὁ αὐτὸς χαρακτήρ θὰ ἐπεκράτει κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς νήσου, τῶν ξένων κατακτητῶν (7 καὶ 6 αἰ. π.Χ.). Μὴ ὑπαρχούσης κατὰ τὸν 5 αἰ. π.Χ. καὶ ἐφεξῆς ἐν Ἑλλάδι τῆς βασιλείας καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μυκηναϊκὴν καὶ τὴν ὁμηρικὴν μορφήν, ὥστε νὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀσκήσῃ αὕτη οἰανδήποτε ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν

7. St. Casson, *Ancient Cyprus*, σελ. 157.

8. St. Casson, *Ancient Cyprus*, σελ. 146 κ.ε.

ἐν Κύπρῳ βασιλείαν, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς ἐν Κύπρῳ βασιλείας, οἷος ἴσχυε τότε ἐν Κύπρῳ, ὡς ἀμέσως θὰ ἴδωμεν, ἀποτελεῖ συνέχειαν παραδόσεως ἀπὸ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων μέχρι τοῦ αἰῶνος τούτου, παρ' ὅλον ὅτι ἀνατολικά συστήματα εἰσέρχονται εἰς τὴν ζωὴν τῶν βασιλέων, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Νικοκλέους τῆς Σαλαμῖνος συναγωνιζομένου πρὸς τὸν Στράτονα τῆς Σιδῶνος⁹ ἐκ τινος παρ' Ἀθηναίῳ μνημονομένου Παφίου βασιλέως. Εἶναι ταῦτα κατ' ἐξοχὴν ὁ πλούσιος καὶ πολυτελής τρόπος ζωῆς, οἷος καὶ παρὰ Νικοκλεῖ τῆς Σαλαμῖνος, τῷ υἱῷ τοῦ Εὐαγόρου Α', παρουσιάζεται.

Οἱ Κύπριοι βασιλεῖς θὰ ἦσαν, ὡς καὶ οἱ ὀμηρικοί, οἱ ἀνώτατοι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ ἀνώτατοι θρησκευτικοὶ ἄρχοντες, οἱ ἀνώτατοι δικαστικοί. Ἡ μνηναϊκὴ παράδοσις παρατηρεῖται πλὴν τούτων ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Μοναδικὸν δεῖγμα ἐν προκειμένῳ εἶναι τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βοννίου παρὰ τοὺς ἀρχαίους Σόλους, ἴσως ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴπειαν, κατὰ τὸν 5 αἰ. δὲ π.Χ. ἀνεγερθέντα. Εἶναι ταῦτα ἐνδεικτικὰ καὶ τοῦ πλοῦτος τῶν βασιλέων τῆς περιοχῆς καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς μνηναϊκῆς παραδόσεως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ παρὰ τὴν ὑπαρξιν ἐν αὐτοῖς στοιχείων τινῶν ἀνατολικῆς προελεύσεως. Τὰ τελευταῖα δὲ εἶναι ἐλάχιστα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τὸ διασῶζον τὴν μνηναϊκὴν παράδοσιν τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Τὸν πλοῦτον τοῦτον τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν ἐξ ὅσων λέγον ἀρχαῖοι ποιηταί, ὡς ὁ Πίνδαρος περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πάφου Κινύρου, τοῦ ἱδρυτοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ βασιλικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ γένους τῶν Κινυραδῶν. Ὅμοίως δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τοῦτον ἐκ τῶν διασωθέντων βασιλικῶν τάφων, ὧν ὁ προσφάτως ἀνακαλυφθεὶς ἀνήκει ἴσως εἰς τὸν λαμπρὸν βασιλέα τῆς Σαλαμῖνος Πενταγόραν ἢ τὸν Νικοκρέοντα τοῦ 4 αἰ. π.Χ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀμιλήσω περὶ τοῦ πλοῦτος τῶν μνηναίων βασιλέων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους ὑπὸ τῶν κυπρίων βασιλέων ὀλίγα τινὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά. Κατὰ τὰς διασωθείσας πληροφορίας γραπτῶν πηγῶν ὑπῆρχεν αὐλικὸν συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, οἵτινες ἀνακτες καὶ ἄνασσαὶ ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Ἰσοκράτη, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν δὲ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου πολῖται χρησιμεύοντες ὡς οἱ φορεῖς τῶν ἀπόψεων τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ὀργάνωσις αὕτη τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἔχει ἀπόλυτον ὁμοιότητα πρὸς τὸν μνηναϊκὸν ἢ τὸν ὀμηρικὸν βίον, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι τόσον ὁ Ἀριστοτέλης ἡσχολήθη περὶ τῆς πολιτείας ἐν Κύπρῳ, ὅσον καὶ ὁ Θεόφραστος ἔγραψε βιβλίον περὶ τῶν κυπριακῶν

9. Hill, A History of Cyprus I, σελ. 145 κ.έ.

βασιλείων δεικνύει ότι ο θεσμός τῆς βασιλείας ἐν Κύπρῳ ἔτυχε πολλῆς ἀναγνωρίσεως, ὥστε νὰ ἀποτελῇ τὸ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας τοιαύτης ἐρεῦνης παρὰ κορυφαίων προσωπικοτήτων τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ κόσμου.

Παρὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἅτινα ὠδήγησαν τὴν Κύπρον εἰς ὑποταγὴν ὑπὸ βασιλεῖς ἀνατολικῶν χωρῶν κατὰ τὸν 7 καὶ τὸν 6 αἰ. π.Χ. καὶ τὸν προσανατολισμὸν τῶν βασιλέων αὐτῆς ἐν τινι μέτρῳ πρὸς ἀνατολικά πρότυπα καὶ θεσμοὺς καὶ παρὰ τὴν μεγαλύτεραν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου, γνήσια ἐλληνικὰ ἰδέαι περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀρχοντος ὠδηγοῦσιν εἰς ἀξιολόγους ἐξελίξεις. Οὕτω ὁ ἥρωϊς Ὀνήσιλος ὁ γενόμενος βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος ἐμφανίζεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰ. π.Χ. ὡς ὁ φορεὺς τῶν ἐλληνικῶν ἰδεῶν περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀποτινάξεως τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ὀλίγων προηγουμένως ἐξεγεθέντων Ἰώνων¹⁰.

Ἡ παρ' αὐτῶ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ δούλου, τοῦ Ἑλλήνος καὶ τοῦ βαρβάρου, ἀποτελεῖ προνόμιον τῶν ἀγῶνων ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Καὶ τοῦτον ἠκολούθησαν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς τῆς νήσου πλὴν τῶν Ἀμαθουσίων, τῶν λειψάνων δηλ. τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Κύπρου. Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Ὀνησίλου καὶ ἡ ἐπανυποταγὴ τῶν Κυπρίων εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἀλλ' ὁ ἀφηρωϊσμός, ὅστις ἠκολούθησε τὸν θάνατον αὐτοῦ, εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις περὶ διεισδύσεως εἰς τὴν Κύπρον ἐλληνικῶν τρόπων ζωῆς καὶ ἰδεῶν.

Ἀνεφέρα ἀνωτέρω ὅτι ἡ μακροχρόνιος ὑπὸ ξένους κατακτητὰς ὑποταγὴ τῶν Κυπρίων βασιλέων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα μερικὸν προσανατολισμὸν πρὸς συνηθείας καὶ ἀντιλήψεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ βασιλέων. Ἐν τούτοις ἡ διεξαχθεῖσα πάλη μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν κατευθύνσεων καὶ χαρακτῆρος βασιλείων τῆς νήσου ἔκλινε σὺν τῷ χρόνῳ ὀριστικῶς ὑπὲρ τῶν δευτέρων. Εἶναι ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ὑποταγὴ τῶν Κυπρίων βασιλέων τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν Σαργῶν Β' τῆς Ἀσσυρίας τὸν βασιλέα, ἐπεκτείναντα τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς τόσον διὰ λόγους συνυφασμένους πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνατολικῆς βασιλείας ὅσον καὶ διὰ λόγους προασπίσεως τοῦ ἀχανοῦς κράτους αὐτοῦ, δὲν ἐπέφεραν οὐσιώδη μεταβολὴν εἰς τὴν αὐτόνομον θέσιν τῶν κυπριακῶν βασιλείων, ἀφοῦ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν διεδήλουν κατὰ τὴν στήλην τοῦ Σαργῶν Β' τὴν ἐδρεθεῖσαν ἐν Κιτίῳ δουλικῶς ὑποταγὴν καὶ προσέφεραν θησαυροὺς τῆς νήσου εἰς αὐτόν. Διετή-

10. Ἡροδ. V, 108 κ.έ.

ρησαν τὰ βασίλεια ταῦτα δικαιώματα ἐσωτερικῆς ρυθμίσεως τῶν ζητημάτων αὐτῶν, ἢ δ' αὐτονομία αὕτη διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, τὸν 7 καὶ τὸν 6 αἰ. π.Χ., ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Πέρσας, μέχρι τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ὀνησίλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰ. π.Χ. καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον. Ὁ προαναφερθεὶς κύλινδρος τῶν χρόνων τῶν Σαργονιδῶν βασιλείων Ἐσσαρχαδὸν καὶ Ἀσσυρπανιπάλ (681-626 π.Χ.) μνημονεύει, ὡς εἶπον, 10 βασίλεια ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἅτινα δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τοῦ κατακτητοῦ τῆς νήσου Σαργῶν Β' παρὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ μνείαν ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Κιτίου 7 μόνον. Τὰ βασίλεια ταῦτα εἶναι τὸ Ἰδάλιον, οἱ Χύτροι, ἡ Σαλαμίς, ἡ Πάφος, οἱ Σόλοι, τὸ Κούριον, ἡ Ταμασός, τὸ Κίτιον, ἡ Λήδρα καὶ ἡ Οὐδρανία. Ἄπασαι αἱ πόλεις αὗται τῆς Κύπρου εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, αἱ πλεῖσται δ' αὐτῶν ἀπέδιδον τὴν ἰδρυσιν αὐτῶν εἰς μυθικοὺς ἐλληνικοὺς ἥρωας, ὡς ἤδη ἐμνημόνευσα ἀνωτέρω. Ἀλλὰ καὶ σήμερον πᾶσαι αὗται διατηροῦνται εἴτε ὡς πόλεις, εἴτε ὡς χωρία, καὶ ἀποτελοῦσιν, ὡς καὶ τότε, κέντρα ἀναπτύξεως τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Πάντα τὰ τοπωνύμια ταῦτα διατηροῦνται ὡς τοιαῦτα πλὴν τῆς πόλεως Λήδρας ἢ Λήδρων, ἣτις ἀπὸ τοῦ 11 αἰ. μ.Χ. μετωνομάσθη εἰς Λευκωσίαν.

Ἐὰν ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων τούτων βασιλείων ἐπὶ τοῦ χάρτου, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἄλλα μὲν ἦσαν παράλια, ἄλλα δὲ μεσόγεια. Ἰδιαιτέρως ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 10 τούτων βασιλείων, ἡ Σαλαμίς, ἡ Πάφος, οἱ Σόλοι, τὸ Κούριον, τὸ Κίτιον καὶ ἡ Οὐδρανία, ἦτοι 6 βασίλεια, εἶναι ἐγκαθιδρυμένα εἰς τὰ παράλια τῆς νήσου περιβάλλοντα οὕτω ὀλόκληρον ταύτην ἐξ ἀνατολῶν, δυσμῶν, βορρᾶ καὶ νότου καὶ περικλείοντα ὡς διὰ κλοιοῦ τὰ ὑπόλοιπα 4, ἅτινα ἦσαν ἰδρυμένα ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς, ἦτοι τὸ Ἰδάλιον, τοὺς Χύτρος, τὴν Ταμασὸν καὶ τὴν Λήδραν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀμαθοῦντα εἶχον παραμείνει, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὸν περίπλοον τοῦ Ψευδοσκύλακος, τὰ λείψανα τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, οὓς δυνάμεθα κατὰ τοὺς Ἐτεόκρητας Ἐτεοκνπρίους νὰ ἀποκαλέσωμεν. Εἰς τὴν Ταμασὸν, ἣτις εἶναι ἡ Τεμέση τοῦ Ὀμήρου, ἦσαν οἱ ἀλλόθροοι κάτοικοι τῆς νήσου κατὰ τὸν ποιητὴν. Ἡ ἐλληνικὴ διείσδυσις γίνεται ἐκ τῶν παραλίων κυρίως πόλεων, παρ' ὅλον ὅτι πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὡς τὸ Ἰδάλιον καὶ οἱ Χύτροι, ἀπέδιδον τὴν ἰδρυσιν αὐτῶν εἰς Ἑλληνας ἥρωας καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν ἐν Ἰδαλίῳ τὴν ὑπαρξιν μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Δὲν δυνάμεθα ὁμως νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον τῶν πόλεων καὶ βασιλείων τῆς νήσου, ὃν παραδίδει εἰς ἡμᾶς ὁ ἀσσυριακὸς κύλινδρος. Ἄλλαι πόλεις ἰδρῦθησαν εἰς παλαιότερους αὐτοῦ χρόνους, κυρίως εἰς τὰ παράλια, ἀνάγουσαι καὶ αὗται τὴν ἰδρυσιν αὐτῶν εἰς μυθικοὺς ἥρωας, τινὲς δὲ τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν σημαντικὰ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον βασίλεια. Τοιαῦται ἦσαν ἡ Λάπηθος, ἡ Κερύνια, ἡ

Ἀμαθοῦς, τὸ Μάριον εἰς τὰ βόρεια, τὰ νότια καὶ τὰ δυτικά τῆς νήσου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βασιλείων τῆς Κύπρου ἐκυμαίνεται κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ δὲν ὑπῆρξε μόνιμος. Ἀπασαι σχεδὸν αἱ πόλεις αὗται βραδύτερον ὑπῆρξαν ἀνεξαρτήτως τοῦ κέντρα ἐπισκοπῶν, ὅταν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ ἡ ὀργανωθείσα ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀντικατέστησαν τὴν παλαιὰν θρησκείαν καὶ τὴν διοικητικὴν διὰ τῶν βασιλείων κατάτμησιν τῆς νήσου. Κατὰ τὸν 4 αἰ. π.Χ. μνημονεύονται 9 βασίλεια ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου. Μεταξὺ τῶν βασιλείων τούτων περιλαμβάνονται τὸ τῆς Λαπήθου, τῆς Κερυνίας καὶ τοῦ Μαρίου, πόλεων μὴ συγκαταλεγόμενων εἰς τὸν κατάλογον τοῦ ἀσσυριακοῦ κυλίνδρου. Ὁ λόγος τῆς μὴ ὑπάρξεως σταθερότητος ὡς πρὸς τὰ βασίλεια τῆς Κύπρου εἶναι οἱ συνεχεῖς ἐσωτερικοὶ πόλεμοι μεταξὺ αὐτῶν βοηθημένων ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ἐξωτερικῶν παραγόντων, ἰδίᾳ τῶν Περσῶν χρησιμοποιοῦντων ὡς ὄργανον τοὺς ἐν Κιτίῳ ἰσχυρῶς ἐγκατασταθέντας Φοίνικας. Τοῦτο παρατηροῦμεν περὶ τῶν βασιλείων τῆς Ταμασοῦ καὶ τοῦ Ἰδαλίου, ἅτινα δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσωσιν ὡς ἀνεξάρτητα βασίλεια. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἰδέα τοῦ ἐνιαίου κράτους δὲν ὕφίστατο εἰσέτι καὶ τὸ σύστημα τῶν χωριστῶν πόλεων-κράτῶν τὸ ὑφιστάμενον ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Κύπρῳ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τῶν βασιλείων αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι λίαν σημαντικὸν στοιχεῖον, εἰς ὃ δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν. Ἡ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἐνιαίου καὶ ἰσχυροῦ κράτους δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλλῃ τὴν παραδοθεῖσαν καὶ ἰσχύσασαν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ νήσῳ τάξιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως σημαντικὰ γεγονότα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν βασιλείων τῆς Κύπρου καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἅτινα εἶναι ἄξια νὰ τύχωσιν ἰδιαίτερας μνείας. Εἶναι πρῶτον οἱ ἀγῶνες τῶν Κυπρίων, ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἰώνων ὑπὸ τὸν Ὀνήσιλον πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰ. π.Χ. καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἐν Μυκάλῃ μάχην, ὅπως ἀπαλλάξωσι τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον τῆς περσικῆς καὶ φοινικικῆς κυριαρχίας¹¹. Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων τούτων ὑπῆρξεν ἡ παραδοχὴ ὑπὸ τῶν Κυπρίων βασιλέων δημοκρατικῶν στοιχείων εἰς τὴν ὑπάρχουσαν προηγουμένως ἀπολυταρχικὴν βασιλείαν ἐν τῇ νήσῳ. Τὰ δημοκρατικὰ ταῦτα στοιχεῖα, ἅτινα συνίστανται εἰς τὴν προβολὴν τῆς πόλεως παρὰ τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀπονομὴν ἀπὸ κοινοῦ ὑπ' αὐτῶν τιμῶν εἰς εὐεργετήσαντας ἐν καιρῷ πολέμου τὴν πόλιν πολίτας, εἶναι φαινόμενον, ὅπερ τις δὲν θὰ ἀνέμενε λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς συντηρητικότητος τῶν Κυπρίων βασιλέων καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς μακροχρονίου παραδόσεως.

11. Βλ. *The Swedish Cyprus Expedition vol. IV, part 2, σελ. 476.*

Πιστεύω περισσότερον εις τὴν ἀρχικῶς πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ὑπ' ἐμοῦ διατυπωθεῖσαν γνώμην ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ὀφείλεται εἰς τοὺς Ἰθνηαίους, οἵτινες ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἐγένοντο κύριοι τῆς νήσου, ἥτις εἰς διάστημα 30 ἐτῶν (479-449) ἀντίκρουσε συνεχῶς τὸν σκληρὸν ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ Ἰθνηῶν καὶ Περσῶν-Φοινίκων περὶ κυριαρχίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον¹². Ὁ καθηγητὴς Gjerstad βραδύτερον στηριζόμενος περισσότερον εἰς ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια ὑπεστήριξεν ὅτι ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰ. π.Χ. παρουσιάσθησαν τὰ τοιαῦτα στοιχεῖα. Τοποθετεῖ δὲ τὴν ἐπιγραφὴν μεταξὺ 478 καὶ 470 π.Χ. δι' ἀρχαιολογικοὺς λόγους¹³. Εἶναι κατὰ τοῦτο ἀμφισβητήσιμος ἡ χρονολόγησις τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς τοῦ Ἰθαλίου τῆς γεγραμμένης εἰς τὸ κυπριακὸν ἀλφάβητον καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον τεκμήριον τῆς εἰσαγωγῆς δημοκρατικῶν στοιχείων εἰς τὰς κυπριακὰς πολιτείας. Ἀννάμεθα ὅμως ὀριστικῶς νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἡ παλαιότερα χρονολόγησις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τοποθετούμενης εἰς τοὺς χρόνους ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐν Κύπρῳ (449 π.Χ.) δὲν εὐσταθεῖ.

Ἡ ἄποψις περὶ εἰσαγωγῆς δημοκρατικῶν στοιχείων εἰς τὰς κυπριακὰς πολιτείας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ 5 αἰ. π.Χ. ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν τεκμηρίων τῶν νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως, ἐφ' ὧν ἀναγράφεται τὸ ἐθνικὸν ὄνομα «Ἰθαλιέων». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ νομισμάτων τοῦ Μαρίου. Συναφῆ εἶναι καὶ ὅσα ὁ Ἰσοκράτης πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν 4 αἰ. π.Χ. εἰς τοὺς τρεῖς κυπριακοὺς λόγους αὐτοῦ, τὸν Εὔδαγρον, τὸν πρὸς Νικοκλέα καὶ τὸν Νικοκλῆς ἢ Κύπριοι ἄλλως ἐπιγραφόμενον. Ὁ Εὔδαγρος σκιαγραφεῖται ὑπὸ τοῦ ἀθηναίου ρήτορος ὡς ὁ βασιλεὺς ὁ ἔχων δημοκρατικὰς ἀντιλήψεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν, ὁ δὲ Νικοκλῆς φέρεται ὡς λέγων τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους γραφέντα λόγον ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν λαόν, οὕτως τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τούτου πρὸς ἐκεῖνον διαγράφει. Εἶναι φανερόν ὅτι πρέπει νὰ ἔχη ἐπέλθει ἀπὸ τῶν παλαιότερων χρόνων σημαντικὴ μεταβολὴ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀθηναϊκῶν δημοκρατικῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν κατ' ἐξοχὴν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα. Θὰ ἠδυνάμεθα τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἀπλῶς ὡς σημαίνοντας τὰς πολιτειακὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀθηναίου τούτου ρήτορος προπαγανδίζοντος τὴν ἀνάγκην ἑλληνικοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἀναζητοῦντος τὸν ιδεώδη ἄρχοντα,

12. Κ. Σπυριδάκι, *Κυπρ. Σπουδ. Α'* (1937) σελ. 61 κ.έ., Hill, ἔ.α. I, 153 κ.έ.

13. *The Swedish Cyprus Expedition vol. IV, part 2, σελ. 475 κ.έ.*

ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ βάσιν, ἂν δὲν συνυπῆρχον τὰ ἀνωτέρω διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἰδαλίου καὶ τῶν νομισμάτων ἀδιάφευστα τεκμήρια.

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν γεγονός εἶναι ὅτι γίνεται διὰ τοῦ Εὐδαγόρου Α' βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος (411-374 π.Χ.) προσπάθεια ἐνοποιήσεως τῶν κυπριακῶν βασιλείων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σαλαμῖνος μετὰ φιλαθηναϊκοῦ προσανατολισμοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀνατολικῶν ἀπολυταρχικῶν ἀντιλήψεων ἐν Κύπρῳ περὶ ἐνιαίου, μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ κράτους. Διότι αἱ κυπριακαὶ πόλεις ὡς βασιλεία ὕφίσταντο ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ δὴ ὑπὸ μακρὰν ἐπ' αὐτῶν κυριαρχίαν κρατῶν τῆς ἀνατολῆς. Ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος τῆς νήσου εἰς ἓνα κοινὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν ἐμφανίζεται, ὡς εἴπομεν ἤδη, τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Ὀνησίλου, οὗτινος τὴν ἐπαναστατικὴν ἐνέργειαν διεγράψαμεν δι' ὀλίγων ἀνωτέρω. Ἡ ἀποτυχοῦσα προσπάθεια αὕτη, ἣτις θὰ ἔφερε τὰ βασιλεία τῆς Κύπρου ἐγγύτερον πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ δὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Εὐδαγόρου Α' τῆς Σαλαμῖνος, δὲν θὰ εἶπω κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Ὀνησίλου. Νέος παράγων εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ οὗτος εἶναι ἡ θεωρητικὴ συζήτησις περὶ τῆς ἀξίας τῆς πόλεως-κράτους. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τοῦ συστήματος τούτου. Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθείσας ἀπόψεις καὶ τὰ προβληθέντα ἐπιχειρήματα, διότι τὸ θέμα ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ μορφήν ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ τῆς παρουσίας ὁμιλίας. Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀναγκῶν τῶν χρόνων προβάλλεται ἡ ἀντίθετος ἄποψις ὑπὸ τοῦ ὁμοίως σοκρᾶτικοῦ φιλοσόφου, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας Ἀντισθένης, περὶ ἐνὸς ἐνιαίου κράτους ὑπὸ ἓνα ἡγεμόνα ἐδεργέτην κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἥρωος Ἡρακλέους διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ περσικοῦ κράτους Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοὺς Πέρσας. Τὴν φιλοσοφίαν ταύτην πρέπει νὰ εἶχε γνωρίσει ὁ Εὐδαγὸρας ἐκ τῆς ἐπαφῆς αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἣτις ὠδήγησεν εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας μετ' αὐτῶν, ὡς τὸ διασωθὲν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τιμητικὸν ψήφισμα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Σαλαμῖνιον βασιλέα βεβαιοῖ.

Αἱ νέαι ἀντιλήψεις περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς βασιλείας καὶ ὁ ἐλληνικὸς προσανατολισμὸς αὐτῆς ἀποτυπῶνται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τοῦ 5 καὶ τοῦ 4 αἰ. π.Χ. Ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, οἱ Κύπριοι βασιλεῖς διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν τῶν πόλεων ὑπὸ τοὺς διαφόρους κατακτητὰς. Ἐφ' ὅσον οὗτοι ἐξησφάλιζον τὰ ἴδια ὀφέλη, στρατιωτικὰ καὶ οἰκονομικά, δὲν ἀναιμιγνόντο εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν βασιλέων τῆς νήσου. Οἱ Πέρσαι μάλιστα παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς περισσότερα προνόμια, ὡς ἐξηγεῖται τὸ πρᾶγμα, διότι ἐβοήθησαν αὐτοὺς εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν ἐναντίων ἄλλων χωρῶν. Μεταξὺ τῶν προνομίων

τούτων ἦτο καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κοπῆς ἀργυρῶν νομισμάτων καὶ ἡ μὴ ἀποστολὴ σατράπου εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν. Τὰ νομίσματα ταῦτα δὲν φέρουσι ποτὲ τὴν μορφήν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὑπῆρχον ἐπ' αὐτῶν ἐν ἀρχῇ τοῦλάχιστον ἀνατολικά σύμβολα, ὡς ὁ ἀστήρ. Ὅμοίως ἄλλα κυπριακοῦ χαρακτήρος σύμβολα εἰκονίζοντο ἐπ' αὐτῶν, ὡς ὁ βοῦς. Τὸ νομισματικὸν σύστημα ἦτο τὸ περσικόν, διότι ἡ οἰκονομία τῆς νήσου ἦτο συνδεδεμένη πρὸς τὸ περσικὸν κράτος. Ἀφ' οὗτου ὅμως ὁ Εὐαγόρας Α' ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐν Σαλαμῖνι, τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς νήσου προσαρμόζεται πρὸς τὸ ἀττικοευβοϊκόν. Ὅμοίως αἱ ἑλληνικαὶ μορφαὶ τῶν θεῶν κοσμοῦσι τὰ νομίσματα τῆς Σαλαμῖνος καὶ γίνονται σύμβολα τῆς πίστεως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν νῆσον, οἷος εἶχε διαμορφωθῆ εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἰδίως κατὰ τὸν 5 αἰ. π.Χ. Οἱ δεσμοὶ πρὸς τὴν μητρόπολιν ὑπῆρχον ἤδη προηγουμένως στενοί. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ ἡ κάθοδος τοῦ ἀθηναίου νομοθέτου Σόλωνος εἰς τοὺς Σόλους παρὰ τῷ βασιλεῖ Φιλοκύπρω, ὃν οὗτος τιμᾷ διὰ συντόμον ποιήσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ τῶρα οἱ δεσμοὶ οὗτοι λαμβάνουσι περισσοτέραν ἔκφρασιν καὶ προπαγανδίζονται εἰς τὸν λαὸν διὰ τῶν ἐπισημῶν συμβόλων τῶν βασιλέων. Δὲν εἶναι μόνον τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ ἀποτυποῦνται ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι αἱ μορφαὶ αὐτῶν εἶναι ἑλληνικαὶ καὶ βάσει τῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις ἀναπτυχθείσης γλυπτικῆς τέχνης. Ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηναῖα, ἡ Ἄρτεμις, οἱ καθαρῶς δηλ. ἑλληνικοὶ οὗτοι θεοὶ τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν χρόνων, εἶναι οἱ θεοὶ ὅχι μόνον παρὰ τὴν Ἀφροδίτην οἱ τιμώμενοι ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ καὶ οἱ θεοὶ τοῦ καθαρῶ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ χαρακτήρος. Οὗτοι κοσμοῦσι τὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου τοῦ 5 καὶ τοῦ 4 αἰ. π.Χ.¹⁴. Ὅμοίως τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἀντικαθιστῶν τὸ προηγουμένως ἐν χρήσει κυπριακόν, ἂν καὶ τοῦτο ἐξακολουθεῖ καὶ βραδύτερον διὰ τὴν συντηρητικότητά τῶν Κυπρίων νὰ εἶναι ἐν χρήσει. Ἑλληγες διανοούμενοι καὶ καλλιτέχνη μετακαλοῦνται εἰς τὰς ἀδὰς τῶν βασιλέων τῆς νήσου.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ δέον νὰ τοισθῆ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἶναι ὅτι ὁ Εὐαγόρας καθιστᾷ τὸν ἑλληνικὸν ἥρωα Ἡρακλέα ὡς τὸ σύμβολον τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ιδεώδους ἄρχοντος. Εἶναι οὗτος ὁ ἑλληνικὸς ἥρωας, ὅστις γίνεται ἐν Κύπρῳ καὶ τιμᾶται ὡς θεός, τὸ σύμβολον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρετῆς. Εἶναι ὁ θεός, ὁ ὁποῖος σκορπᾷ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ γίνεται ὁ ἐδεργέτης αὐτῶν. Εἶναι ὁ θεός, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τὰς περὶ ιδεώδους ἄρχοντος ἀντιλήψεις τοῦ Εὐαγόρου κατὰ τὴν ἀντισθέθειον διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἄρχοντος. Εἶναι ὁ τιμωρὸς τῶν κακῶν, ὁ ἀνταμείπτῃς τῶν ἀγαθῶν. Εἶναι ὁ ἀναλαμβάνων τοὺς μόχθους, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς συνανθρώ-

14. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Cyprus*, *passim*.

πους αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς Εὐαγόρας εἶναι ὁ σκορπίζων τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, ἢ ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς Πέρσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐξεβαρβάρωσε κατὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἴσοκράτους. Νέον φῶς καὶ νέα ζωὴ σκορπίζονται εἰς τὴν νήσον διὰ τοῦ βασιλέως Εὐαγόρου, φῶς καὶ ζωὴ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς μητροπόλεως¹⁵. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἀκολουθοῦσι καὶ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Πάφου κατ' ἐξοχίην. Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα εἶναι διάχυτον παντοῦ καὶ Κύπριοι βασιλεῖς γίνονται χορηγοὶ πρὸς διδασκαλίαν ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαίων τραγωδιῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν ἢ τελειότερα ἔκφανσις τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ δὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος¹⁶.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κύπρου ἔχουσι οὕτω πλήρη συνείδησιν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἡρώων. Ἐχουσι πλήρη συνείδησιν ὅτι, ἂν τὸ πολιτειακὸν σύστημα τῶν πόλεων εἶναι διάφορον τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος, ἡ νήσος ὅμως ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ ἐλληνικοῦ συνόλου. Ἐπὶ τοῦ ἀφιερώματος τῶν Ἀργείων πρὸς τὸν τελευταῖον βασιλέα τῆς Σαλαμῖνος καὶ υἱὸν τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς αὐτῆς πόλεως Πρωταγόρου Νικοκρέοντα ἀνεγράφη τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν ἐπίγραμμα, ὅπερ περιέχει ὅλον τὸ πνεῦμα τὸ ἐπικρατοῦν παρὰ τοῖς Κυπρίοις βασιλεῦσι κατὰ τὸν 4 αἰ. π.Χ.

Μητρόπολις μοι χθὼν Πέλοπος τὸ Πελασγικὸν Ἄργος,
 Πρωταγόρας δὲ πατὴρ Αἰακοῦ ἐκ γενεᾶς·
 εἰμὶ δὲ Νικοκρέων, θρέψεν δέ με γὰ περίκλυστος
 Κύπρος θειοτάτων ἐκ προγόνων βασιλῆ¹⁷.

Ὁ Νικοκρέων ἀπέθανε τῷ 311 π.Χ. Παρῆλθον ἔκτοτε περίπου 2300 ἔτη. Τὸ πνεῦμα τὸ διέπον τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο παραμένει τὸ αὐτὸ καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ δονῇ καὶ σήμερον τὴν κυπριακὴν ψυχὴν. Ἡ Μητρόπολις ὅμως τῶν Κυπρίων δὲν εἶναι τώρα τὸ Πελασγικὸν Ἄργος τοῦ Πέλοπος, ὡς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Νικοκρέοντος ἀνέγραψεν. Εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἢ Ἑλλάς Ἑλλάδος, τὸ Ἑλλάδος ἔρεισμα, τὸ δαιμόνιον πτολίεθρον, ἢ πασῶν τιμιωτάτη πόλις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Αὕτη, ὡς ἦτο εἰς τὸ παρελθὸν διὰ τὸν Εὐαγόραν Α' τῆς Σαλαμῖνος, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι εἰς τὸ παρὸν τὸ ὄνειρον καὶ ἡ ἐλπίς πάντων τῶν Κυπρίων. Πρὸς αὐτὴν στρέφουσι οὗτοι τὰ βλέμματα, πρὸς αὐτὴν ἐνατενίζουσι καὶ ἀναμένουσι τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν λυτρώσεως.

15. Spyridakis, *Euagoras I von Salamis*, σελ. 111 κ.έ.

16. Κ. Σπυριδάκι, *Κύπριοι Βασιλεῖς*, σελ. 74 κ.έ.

17. Κ. Σπυριδάκι, *Κύπριοι Βασιλεῖς*, σελ. 128.